

BİLİM SANAT MERKEZLERİNDE GÖRSEL SANATLAR UYGULAMALARI**Gaffar TOPAL**

Okul Müdürü, Meb, Malatya, Türkiye. Orcid: 0009-00016598-865X

Selami KALE

Okul Müdürü, meb, Sivas, Türkiye. Orcid: 0009-0000-5284-5839

Vahap UÇAR

Okul Müdürü, Meb, Malatya, Türkiye. Orcid:0009-0008-5022-2935

Zülfiye Berna ASLAN

Öğretmen, Meb, Malatya, Türkiye. Orcid: 0009-0003-8021-9140

Ümit DÖNMEZ

Okul Müdürü, Meb, Malatya, Türkiye. Orcid: 0009-0008-6016-576X

Sedat GÖRMÜŞ

Müdür Yrd. Meb, Malatya, Türkiye. Orcid: 0000-0001-8134-577X

Asiye ILGAR

Öğretmen, Meb, Malatya, Türkiye. Orcid: 0000-0003-4891-8390

116

ÖZET

Toplum; güç kaynağını içinde yaşayan bireylerden alır. Bundan dolayı, toplumu oluşturan her bireyin kişisel olarak bir güç kaynağı olduğu kabul edilmeli ve bireylerde bulunan potansiyel gücü keşfedip ortaya çıkaracak fırsatlara ulaşabileceği bir eğitim sistemi toplumun içerisinde yer almalıdır. Her bireyin bilişsel özellikleri diğerlerinden farklıdır. Bireylerin değişik alanlardaki ilgi ve yetenekleri bu farklılıklarla belirlenmektedir. Çocukların bazıları müziksel alanda ilgiliyken, bazıları sayısal, bazıları sanatsal, bazıları da sözel ya da bedensel alanlarda ilgi ve başarı göstermektedirler. Bunlarla beraber bazı çocuklar da ilgi duydukları bir alanda diğerlerine göre çok özel bir beceri sergileyebilirler. İşte böyle özel yetenekli çocukların fark edilmesi ve özel bir eğitime tabi tutulması çok önemlidir. Akranlarından farklı özelliklere sahip yetenekli bireylerin başarılı olmaları ya da mevcut potansiyellerinin tamamını kullanabilmeleri için farklılaştırılmış bir eğitim programına ihtiyaç vardır. Bu özel bireylerin bir kısımda MEB'e bağlı BİLSEM yer almaktadır. Kurumda verilen görsel sanatlar eğitiminin özel yetenekli öğrencilerin gelişim evrelerine uygun düzenlenmesi ve yenilikçi eğitim modeline uygun tasarlanması makalenin temel çıkış noktasını teşkil etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Yenilikçi Eğitim Modeli, Görsel Sanatlar, Özel Yetenekli Birey,

GİRİŞ

Eğitim, dünyaya geldiğimiz anda başlamakta; aile ve içinde bulunulan ortamdan öğrenilen bilgiler örgün eğitimle beraber şekillenmektedir. Ancak normalden kalabalık eğitim ortamlarında normal yaşlılarıyla eğitim gören özel yetenekli çocuklar için okuldaki eğitim

öğretim faaliyetlerinin yetersiz kaldığı gözlemlenebilmektedir. Bireysel farklılıklarına uyumlu eğitim alamayan özel yetenekli çocuklar için okuldaki faaliyetler ilgi çekici olmaktan uzak hale gelmektedir (Ertürk, 2019, s.5). Bazen akranları gibi normal zekâ düzeyine sahip bireylerin büyük başarılar ortaya koyduğu görülebilirken özel yetenekli bireylerin mevcut potansiyelini kullanamayıp problemlili bireyler olarak yaşadıkları toplumda var oldukları görülebilmektedir (Şenol, 2011, s.20). Bu nedenden dolayı, son zamanlarda özel yetenekli bireylerin eğitimi ve yeteneklerinin geliştirilmesi konusu oldukça önemli hale gelmiştir ki her çocuk gibi özel yetenekli çocukların da yeteneklerine uygun eğitim almaları temel hakları olarak görülmelidir. Bu eğitimin içeriği de bireylerin öğrenme özelliklerine göre tasarlanmalıdır. Eğitimde fırsat eşitliği, farklı özelliklere sahip bireylerin bireysel özellikleri göz önünde bulundurularak eğitim verilmesini ifade etmektedir. Fırsat eşitliği anayasamız ile güvence altına alınmış en temel haklardandır (ÖEHGM, 2019, s.16). Platon devlet isimli eserinde (M.Ö.380); yüzlerce yıl önce özel yetenekli bireyleri toplumun en değerli grubunu oluşturan, liderlik özelliklerine sahip bireyler olarak tanımlamış, etkinlik alanlarının ise devletin yönetim kademesi olması gerektiğini söylemiştir. Türk tarihine bakıldığında Platon'un tavsiyesini sistemli ve sürdürülebilir bir pratiğe dönüştürme yalnızca bir toplumda gerçekleştirebilmiştir, o da Osmanlı Devleti'nde Enderun Okuludur. Osmanlı Devletinden bu yana da özel yetenekli bireylerin eğitilmesi konusunda farklı çalışmalar yapıldığı görülmektedir (İnalçık, 2003, s:45). Ülkemizde bu görevi yerine getiren en önemli kurumlar Bilim ve Sanat Merkezleridir.

Özel Yetenekli Birey Kavramı

Özel yetenekli çocuğa ilişkin pek çok farklı tanımlar yapılmıştır. Bunlardan en çok kabul gören tanıma bakılırsa zihinsel yeteneklerin birçoğunda aynı yaş grubuna göre daha üstün performans sergileyen, yaratıcılık yönü güçlü, başladığı işten asla vazgeçmeyen bireylere özel zekâlı denilmektedir. Bu kişiler aynı yaş grubundakilerden rastgele seçilmiş bireylerin %98'inden üstündürler. Özel yeteneklilik bireyin ya da çocuğun belli alanlarda yaşıtlarına göre daha üst düzey bir performans göstermesi ve bu gösterdiği performansın alanın uzmanlarınca tanımlanabilir olması durumudur (Polat, 2022, s.7). Passow ve Rudnitski (1993) ise özel yetenekli bireyleri aynı deneyim ve çevre şartlarında olsa bile yaşıtlarına göre yüksek seviyede başarı gösteren gençler olarak tanımlamış ve bu gençlerin her ekonomik kesim ve kültürel ırktan çıkabileceğinin üstünü çizmişlerdir. Günümüzde üstün zekâ yerine üstün yetenek terimi sıkça kullanılır olmuştur. Örneğin akranlarına göre olağanüstü düzeyde başarı veya potansiyel gösteren çocuk üstün kabul edilmiştir (Diken, 2021, s.528). Bir başka tanıma göre özel yetenekli bireyler, yetenekli oldukları alanda göstermiş oldukları üstün performans, alanında uzman kabul edilen kişiler tarafından tespit edilen ve bu durumdan dolayı farklılaştırılmış eğitim hizmetlerine ihtiyaç duyan bireylerdir (Özenç, 2013, s.15). Tanımlarda altı çizilen unsurlar bu çocukların; zihinsel, yaratıcılık veya sanatsal alanlarda yaşıtlarına göre daha iyi performans gösterdikleri, olağan dışı liderlik özelliklerine sahip oldukları veya akademik olarak sıra dışı performans gösterdikleridir. Aslında zekâ konusunda evrensel bir tanım bulmak zordur. Özel zekâ zamana ve coğrafyaya göre farklılık gösterebilir. Batı veya doğu kültürlerinin önem verdiği değerler ve başarı tanımları farklıdır. Bu bağlamda zekânın tanımındaki değişiklikler verilen öneme göre farklılaşacaktır. Yetenek kavramı da dilimizde "bir kimsenin bir şeyi anlama, yapabilme kapasitesi veya bir duruma adapte olma konusunda bünyesinde mevcut olan ve doğuştan gelen güç, kapasite" olarak tanımlanmaktadır (Van der Meulen, Van Der Bruggen, Spilt, Verouden, Berkhout & Bögels, 2014).

Özel Yetenekli Çocuklarda Sanat Kavramı

Özel yetenekli çocuk sanat, zekâ, liderlik, yaratıcılık veya özel akademik alanlarda kapasitesinin yaşıtlarına göre daha yüksek düzeyde olduğu uzmanlar tarafından belirlenen çocuktur. Özel yetenekli, bir veya bir kaç alanda becerileriyle akranlarına göre daha üstün başarı gösteren bireylere denir. Örneğin; çok iyi masa tenisi oynayan, çok iyi resim yapan, çok iyi müzik aleti çalan veya çok iyi el becerileri olan kişiler üstün yetenekli bireylerdir. Zekâ, yeteneği kapsamaktadır. Matematiksel olarak tanımlanırsa yetenek zekânın alt kümesidir denebilir. Yetenek bir meyve ise zekâ ağaçtır. Cevaplanması gereken bir diğer soru ise özel çocuk ile parlak çocuk arasında ne fark olduğudur. Bugün genelde zekâ 10 seviyesi 130'un üstünde olanlar, yeni sorunların çözümünde yeni düşünceler oluşturup uygulayabilme yeteneği gösterenler, diğer bir deyişle yaratıcı olanlar özel olarak kabul edilmektedir. Sisk'e (1990) göre ise özel yetenekli çocuk; özel yeteneklerinin yüksek seviyeli iş yapmak için yeterli olduğu, alanının uzmanı kişiler tarafından belirlenmiş çocuktur. National Association of Gifted Children (Ulusal Üstün Yetenekli Çocuklar Birliği) ise; üstün yetenekli bireyi, bir veya birden fazla alanda akranlarına göre daha üstün becerisi olan veya bu beceriyi gösterebilen kişi olarak tanımlamaktadır. ABD Eğitim Komisyonu'nun önerdiği tanım ise; "Özel yeteneklerinden dolayı, yüksek seviyeli iş yapmak için yeterli olduğu, alanının uzmanları tarafından belirlenmiş çocuktur. Bunların hem kendileri hem de topluma katkıda bulunabilmeleri için, normal okul programlarıyla beraber farklılaştırılmış bir takım eğitim program ve hizmetlerine ihtiyaçları vardır. Bu çocuklar; belirlenen alanların biri, birkaçı veya bunların birleşmesinden oluşan bir bütünlük içinde yaşıtlarına göre yüksek başarı gösterirler ve gizli güçlere sahiptirler." Ülkemizde ise M.E.B. tarafından 1991 yılında yapılan I. Özel Eğitim Konseyi'nde Amerika Birleşik Devletleri Eğitim Komisyonu'nun tanımlamasına benzer bir tanımlama yapılmıştır: "Özel yetenekli birey, genel veya özel yetenekleri bakımından, akranlarına göre daha yüksek bir performans gösterdiği alanın uzmanları tarafından tespit edilmiş çocuklardır.

Görsel Sanatlar Dersinde Özel Yetenekli Çocuk Tanımı

Özel yetenekli çocuklar görsel sanatlar alanında yeteneğini gösterebilenlerdir ve bu çocuklar erken çocukluk döneminden başlayarak olağanüstü hayal güçleri ile hayranlık uyandıran eserler ortaya koyarlar. Tuna ve Alakuş (2020, s.284) görsel sanatlar alanında özel yetenekli çocukların duyduklarını ve gözlemlediklerini, hayal güçleri ile şekillendirdiğini ve görenlerde hayranlık uyandıran eserler ortaya koyduklarını belirtir. Çocuğun sahip olduğu özel yetenek alanının belirlenmesi kimi zaman oldukça güçtür ve bu güç görev çoğunlukla okulda öğretmene düşmektedir. Sınıf içi veya atölye ortamındaki uygulamalar, gözlemler ve değerlendirmeler sanatsal başarısı hakkında önemli ipuçları verirler. Sanatın doğası gereği, sanatsal yeteneğin keşfi, ortaya çıkartılması her zaman güç olmuştur. Kimi araştırmacılar sanatsal yetenek ile zekâ arasında önemli ilişkiler de ortaya atmışlardır (Sezer, 2004, s:5). Bazı araştırmaların sonuçlarına göre; akademik başarı, zekâ ve sanatsal yetenek arasında önemli ilişkiler bulunmaktadır (Karadeniz, 2004, s:122). Bazı araştırma sonuçlarına göre ise; sanatsal alanlarda yeteneği olan çocuklar zekâ testlerinden genellikle yüksek dereceler elde etmekte, fakat her yüksek zekâ derecesine sahip çocuğun sanatsal alanlarda yeteneğe sahip olmaya bildikleri görülmektedir (Alakuş, Mercin, 2019, s,191). Yetenekli çocuklarda güçlü hafıza, yeni deneyimlere açık olma ve kuvvetli bir gözlem yeteneğinin olduğu

gözlemlenmektedir. Uzmanlarca genetik faktörlerin sanatsal yeteneğin belirlenmesinde önemli bir etken olduğu belirlenmiştir. Sanatsal yetenek konusunda çalışmalar yapan psikolog Norman Meier (1995) yapmış olduğu araştırmalar sonucunda büyük yeteneklerin aile tarihlerinde çok sayıda sanatçının yer aldığı sonucuna ulaştığını ifade etmektedir. Alakuş ve Mercin'e (2019) göre yetenekli çocukların tespit edilmesinde yardımcı olacak özellikler şöyle sıralanabilir: Bu tür çocuklar sanatsal uğraşlarında öncelikle ve çoğunlukla çizimi kullanırlar. Çizmek, algıları güçlü olan bu çocuklar için gözlemleyebildiği ayrıntıları gösterebilmenin en iyi yoludur. Algı gelişimleri oldukça hızlıdır. Bu çocuklar sanatsal problemlerle yakından ilgilidir. Sanatsal problemler bulmak, onları çözüme ulaştırmak bu tür çocuklar için oldukça eğlencelidir. Sanatsal yetenekli çocuklar kimse yönlendirmeden veya zorlamadan işlerine son derece motive olurlar ve yaptıkları işe yoğunlaşırlar. Normal çalışma sürelerinin sınırlarını zorlarlar. Gözlemlediklerini çizerek aktarabilme yetenekleri bu çocuklar tarafından küçük yaşta edinilir. Çizimlerdeki görsel akıcılık akranlarının yakalayamadığı detayları yakalamasına sebep olur. Üstün yetenekli çocukların resimleri şema resimleri gibi değildir. Hayal dünyalarını hikayeleştirerek anlatmayı yeğlerler. Bu çocukların yetenekleri ne kadar erken yaşlarda keşfedilirse, yeteneklerinin gelişimi için o kadar iyi olacaktır. Ayrıca Salome (1997) çocuğun özel yeteneklerinin korunmasının, ileriki sınıflarda yok olup gitmemesinin oldukça önemli olduğunu savunur. Her yetenekli özel çocuk öncesinde ailesi tarafından keşfedilmemişse okulun mutlaka bu yeteneği bulup çıkartması gerekmektedir. Burada bu zor görev öncelikle sınıf öğretmenindedir. Bu sebeple tanılama süreci öğrencilerin bir takım araçlar kullanılarak taranması ile sınıf öğretmenlerinin öğrencileri aday göstermesiyle başlar.

SONUÇ

119

Görsel sanatlar eğitimi, herkes için gerekli bir kişilik eğitimi olduğu gibi, özel yetenekli bireylerin keşfedilmesine de yardımcı olan önemli bir alandır. özel yetenekli çocuklar ve gençler için programlar önermişlerdir. Yetenekli bireyler, sanatsal zekâ kavramı içinde ele alınır ve bu bireyler için genel eğitim dışında daha zengin ve özenli olarak hazırlanan sanat eğitimi programına ihtiyaç duyulur. Bu nedenle, özel yetenekli bireylerin eğitim gördüğü merkezler bu ihtiyacı karşılamaya çalışırlar. Merkezlerdeki sanat eğitimi zihinsel gelişimi ve yaratıcılığı arttırmayı amaçlayan bir eğitim yöntemidir. Literatür incelendiğinde, sanat eğitiminin kişilik ve davranışları olumlu yönde etkilediği bulunmuştur. Sanat eğitimi aynı zamanda öğrencilerin görsel estetik ve psikolojik ihtiyaçlarını karşılamaya yardımcı olur. Sanat eğitimi, yaratıcılık ve iraksak düşünmeyi öncelikli olarak eğiten, öğrencilerin kişisel gelişimine uygun yönlendirmeyi hedefleyen bir eğitimidir. Sanat eğitimi, öğrenme ve gelişimi desteklemek amacıyla, yaratıcılık, görme, arama, sorma, deneme ve sonuçlandırma becerilerini geliştirmeyi amaçlar. Günümüzde, sanat eğitiminin teknolojik gelişme ve makineleşme ile birlikte ortaya çıkan sorunları çözmek için çocukların ve gençlerin sanatsal ifade yeteneğini geliştirmeleri önemlidir.

KAYNAKÇA

Alakuş, A. O. ve Mercin, L. (2019). Sanat eğitimi ve görsel sanatlar öğretimi. Ankara:Pegem A Yayıncılık.

Alakuş, A. O. ve Tuna, S. (2020). Görsel sanatlar öğretimi. Ankara: Nobel Yayın

Akalın, T. (Ed.). (2021). Sanat eğitimi. Ankara: Pegem Akademi.

- Akarsu, F. (2001). *Üstün yetenekli çocuklar*. Ankara: Eduser Yayınları.
- Akkurt, S., & Boratav, O. (2018). Neden sanat eğitimi? *Uluslararası Eğitim Araştırmacıları Dergisi*, 1(1), 54-60.
- Akyüz, Y. (1982). *Türk eğitim tarihi (başlangıçtan 1982'ye)*. Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınları.
- Altıntaş, E. (2014). *Üstün zekâlı öğrenciler için yeni bir farklılaştırma yaklaşımının geliştirilmesi ve matematik öğretiminde uygulanması*. Yayınlanmamış doktora tezi. Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Aral, N. (1999). Sanat eğitimi yaratıcılık etkileşimi, *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15, 11-17.
- Bulut, T. K. (2016). *Bilim ve sanat merkezleri'nin etkililiği ve işlevselliğine ilişkin öğretmen, öğrenci, yönetici ve uzman psikolojik danışmanların görüşleri*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Fırat Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Elazığ.
- Buyurgan, U. (2012). *Sanat eğitimi ve öğretimi*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Clark, G. & Zimmerman, E. (1986). A Framework for educating artistically talented students based on Feldman's and Clark and Zimmerman's models. *Studies in Art Education A Journal of Issues and Research*, 27(3), 115-122.
- Clark, G. & Zimmerman, E. (1992). Issues and practices related to identification of gifted and talented students in the visual arts. *The national research center on the gifted and talented*. Indiana.
- Çakır, H. (2018). Özel yetenekli öğrencilerin eğitiminde karşılaşılan sorunlar ve çözüm önerileri. *Journal of Education and Future*, 12(1), 75-89.
- Diken H. İ. (2021). *Özel eğitime gereksinimi olan öğrenciler ve özel eğitim*. Ankara: Pegem Akademi.
- Dobrovolska, R., Gazinska, O. (2021). Development of gifted children in the art educational environment. *Social Work and Education*, Vol. 8, No. 4. pp. 451-460. DOI: 10.25128/2520-6230.21.4.2.
- Enç, M. (1979). *Üstün beyin gücü*. Ankara: Eğitim Fakültesi
- Enç, M. (2005). *Üstün beyin gücü*. Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.
- Şimşek, Ö. F., & Yıldırım, A. (2011). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Seçkin Yayıncılık.
- Sternberg, R. J., & Lubart, T. I. (1995). *Defying the crowd: cultivating creativity in a culture of conformity*. The Free Press.
- Tanyeri, O.P. (2019). *Kuramdan uygulamaya kapsayıcı eğitimi*. Ankara: Pegem A Akademi.
- Taşlıdere, S., & Doğan, B. (2019). Sanat eğitimine yönelik velilerin tutumları: güzel sanatlar fakültelerindeki öğrenci velileri üzerine bir araştırma. *Sanat ve Tasarım Eğitimi Dergisi*. 8(2), 127-143.